

יש לפרש — דאיירי בעדות הבאה מבח חזקה, דהיינו שהעידו בו שהוחזק לדברים המעלין לכהונה, ועדות זו כחה רק בחזקה, שאין מעלין ממנה ליוחסין אלא לחלה בלבד.

וכאותו מקרה שקרה — כי הוא דאמא לקמיה דרבי אמי, להעיד על יחוסו של אדם אחר, ואמר לו: "מוחזקני בזה שהוא כהן?"

אמר לו רבי אמי: מה ראית לומר כן?

אמר ליה העד: לפי שקרא ראשון בתורה בבית הכנסת, בחזקת שהוא כהן.

אמר לו רבי אמי: או אולי באמת ישראל היה, ומה שהעלוהו ראשון לתורה, משום שלא היה שם כהן, ומה שקראוהו לעלות בשם "כהן" מכיון שבחזקת שהוא גדול בחכמה, ואמרינן במסכת גיטין, שרב היה קורא לחכמים בשם "כהנים" בזמן שלא היה כהן?

אמר לו העד: ראייתי שכהן הוא, משום שקראו לתורה אחריו לוי, ובעלמא במקום שאין כהן ומעלים ישראל במקומו — אין קוראים אחריו לוי, אלא ישראל אחר, ואילולי שהיה כהן לא הוי מעלים אחריו לוי⁽¹³³⁾.

כה-ב הגולה לבנות את בית שני, לאו בולחו סלוק [עלו עמו], ורוב העם נשאר בבבל, דכתיב בעזרא — "כל הקהל [שעלו מבבל, היו רק] ארבע ריבוא" דהיינו ארבעים אלף איש בלבד עלו ארצה, וכיון שרוב העם נשאר בבבל, לא חשיב כביאת כולכם, ולא נתחייבו בחלה אלא מדרבנן.

עוד דנה הגמרא בדין חזקה לכהונה:

תא ושמע מה ששנינו בברייתא: איזו היא חזקה המספקת להעלות לכהונה? מי שהוחזק לנשיאות כפים, ולהשתתף בחילוק גרנות, ועדות.

ומקשינן: וכי עדות חזקה היא? והלא ראייה ברורה היא ועדיפא מחזקה?

ומוכחינן: אלא לאו, הכי קאמר בברייתא — שחזקת נשיאות כפים מהני כי עדות. ומה עדות מועילה להעלות ליוחסין, אף חזקת נשיאות כפים מועילה להעלות ליוחסין. ומכאן ראייה למאן דאמר — "מעלין מנשיאות כפיים ליוחסין".

ודחינן: לא! לעולם אין מעלין מנשיאות כפיים ליוחסין, וברייתא איירי להעלות מנשיאות כפיים לחלה, ומה שהקשינו מעדות דהוי ראייה גמורה אף ליוחסין?

אך יש ראשונים שפרשו — שכשאינן כהן אפשר להעלות לוי, אך אפשר להעלות גם ישראל לפניו, ומעלים את הקוראים לפי סדר חשיבותם.

ולשיטת אלו — ראייתו של העד שהעולה ראשון היה כהן — משום שקרא אחריו לוי שהיה גדול ממנו, או שהיה הלוי קטן בחכמה ממי שעלה אחריו, ואילמלי שהיה הראשון כהן

— "ובשנה השלישית שנת המעשר", ושמיטות לא מנו אלא משכבשו את הארץ וחלקוה, לכן לא נתחייבו במעשר עד אז.

133. המקור לדין זה — במסכת גיטין (דף נט' ע"ב), דאם אין שם כהן נתפרדה החבילה, ושם פירש רש"י — שכשאינן כהן אין קוראים ללוי כלל, וכן נוהגים היום.

והעלהו ר' אמי לכהונה — היינו להאכילו בתרומה ובחלה על פיו של אותו העד, אבל לא ליוחסין⁽¹³⁴⁾.

עוד מוכיחה הגמרא שחזקת בית הכנסת מועילה להעלות ללויה —

מעובדא דההוא דאתא לקמיה דרבי יהושע בן לוי, להעיד על ייחוסו של אדם אחר, ואמר ליה: "מוחזקני בזה שהוא לוי?"

אמר ליה רבי יהושע בן לוי: מזה ראית לומר כן?

אמר ליה העד: לפי שקרא שני בתורה בבית הכנסת, בחזקת שהוא לוי.

אמר לו רבי יהושע בן לוי: או אולי ישראל היה, ומה שעלה לתורה שני, משום שלא היה שם כהן או לוי, והעלו את הקרואים לפי סדר חשיבותם, ועלה הוא שני לפי שבחזקת שהוא גדול בחכמה ממי שעלה אחריו?

אמר לו העד: ראייתי שכהן הוא משום

שקראו לתורה לפניו כהן, ובעלמא במקום שאין לוי, קורא הכהן פעמיים ואחר כך ישראל⁽¹³⁵⁾, וכאן קרא הכהן רק פעם אחת, ואחר כל העלוהו, ומכאן ראייה שלוי הוא.

והעלהו רבי יהושע בן לוי ללויה — היינו לתת לו מעשר ראשון כלוי — על פיו של אותו העד.

מקרה נוסף שיש לדון ממנו לחזקת כהונה מובא בגמרא:

דההוא דאתא לקמיה דריש לקיש להעיד על אדם לכהונה, ואמר ליה: "מוחזקני בזה שהוא כהן?"

אמר לו ריש לקיש: ומה ראית לומר כן?

[אמר לו] העד: ראיתיו שקרא ראשון בתורה בבית הכנסת.

אמר לו ריש לקיש: האם ראית(יו)⁽¹³⁶⁾ את אותו אדם שחילק על הגרנות? וטעה ריש לקיש לומר, שבלא עדות על חלוקת הגרנות אין להחזיקו לכהונה.

היו מעלים את הקרואים לפי סדר חשיבותם. תוספות.

134. אך יעויין בתוספות לעיל (דף כד' ע"ב דבור המתחיל "חד") שהקשו למאן דאמר מעלין מתרומה ליוחסין, מדוע לא החשיבה המשנה שמנתה את הדברים המעלין לכהונה, ג"כ תרומה? עוד הקשו התוספות — מדוע לא הוזכר במשנה שם ג"כ שמעלין מספר תורה ליוחסין? ויעויין שם במה שתמצאו.

על כל פנים מבואר מקושיית התוספות, דסבירא ליה שמעלין מספר תורה ליוחסין.

והקשה הגאון רבי עקיבא אייגר: הרי בגמרא, דידן מבואר שעדות הבאה מכח חזקה, כחזקה,

ומחזקה אין מעלין ליוחסין, והיאך כתבו התוספות שמעלין מעדות שעלה לתורה ליוחסין? ועיין בחידושי הפלאה שיישב קושיא זו.

135. כך פרשו התוספות. אך ברש"י משמע דסבירא ליה שכשארין לוי מעלים שני כהנים, וכאן מדובר שעלה רק כהן אחד לפניו, וכיון שודאי שאינו כהן, על כרחך לוי הוא. ואמנם בסוגיא בגיטין מבואר כדעת התוספות, שכשארין לוי, עולה הכהן הראשון פעמיים, וכן נוהגים.

136. תיקון הגירסא נעשה על פי גרסת התוספות ר"ד. ותיקון זה מוכרח לפי גרסת

ונחלקו בדין זה רבי ור' חייא. חד — העלה בן על פי עדותו של אביו לכהונה, וחד — העלה אח על פי עדותו של אחיו ללויה, אבל בעדות האב לא האמין להעלות לכהונה. ולקמן מפרש, מאי שנא אח שהאמינו להעלות על פיו.

ומסתפקת הגמרא: מיהו שהעלה בן על פי עדותו של אביו, ומי העלה אח על פי עדותו של אחיו?

ופשטינגן: תסתיים [תפשוט], דרבי הוא שהעלה בן על פי עדותו של אביו לכהונה.

וראייתנו, מהא דתניא בברייתא: הרי שבא אדם לפנינו, ואין ידוע לנו ייחוסו, עד שבא עד אחד ואמר: "בני זה, וכהן הוא!".

ופסקינגן: שנאמן להאכילו בתרומה, על פי עדותו, משום שמעלין לאכילת תרומה על פי עד אחד, וסבירא ליה לרבי שאין מעלין מתרומה ליוחסין, ולכך אין לחוש שמא יעלוהו אח"כ מתרומה ליוחסין.

ואינו נאמן להשיאו אשה על פי עדותו משום שחיישינן שמא ממזר הוא, ואפילו בצירוף עם עד אחר אינו נאמן, מכיון שקרוב הוא ופסול לעדות, ולקמן מפרש מדוע נאמן להאכילו בתרומה למרות שקרוב הוא.

אלו דברי רבי.

אמר לו ר' חייא לרבי: ממה נפשך, אם אתה מאמינו להאכילו בתרומה למרות שקרוב הוא, תאמינו גם להשיאו אשה בצירוף עם עד אחר, ואם אי אתה מאמינו להשיאו אשה

אמר לו ר' אלעזר לריש לקיש: ואם אין שם זורעי תבואה במקומו שעושים גורן ונותנים תרומה לכהן בטלה חזקת כהונה? והלא ודאי דסגי בעדות שקרא ראשון בתורה בבית הכנסת.

ובאותו מעמד לא קיבל ריש לקיש את דבריו של ר' אלעזר, אך זימנין הוו יתבי ריש לקיש ור' אלעזר קמיה דר' יוחנן, ואתא כי הא מעשה, שהעיד אחד שראה אדם שקרא ראשון בבית הכנסת, לקמיה דריש לקיש.

ואמר לו ריש לקיש: האם ראית(יו) שחילק על הגורן?

אמר לו ר' יוחנן לריש לקיש: באותו לשון שאמר לו ר' אלעזר — "ואם אין שם גורן בטלה כהונה?"

הדר [החזיר פניו] ריש לקיש, וחזייה לר' אלעזר בישות [הביט בו בעין רעה], משום שהבין שר' אלעזר שמע את הלשון "ואם אין שם גורן וכו'" מרבי יוחנן, ולא אמרה לו בשמו.

ואמר לו: האם שמעת מיילי דבר נפחא [את דברי רבי יוחנן, שכונה — "בר נפחא" על שם יופיו] ולא אמרת לן משמיה? ואילו היית אומרם לי בשמו של רבי יוחנן, הייתי חוזר בי מדברי, ולא הייתי טועה בדבר עכשיו.

מביאה הגמרא נדון נוסף לענין נאמנות לכהונה:

מי שהעיד על בנו שהוא כהן, האם נאמן להעלותו לכהונה.

הוא שהעלה בן על פי עדותו של אביו לכהונה, ומדפשטינן שרבי העלה בן על פי אביו לכהונה, נפשט נמי שר' חייא הוא שהעלה אה על פי אחיו ללויה.

ומקשינן: ולדעת רבי חייא שהעלה אה על פי אחיו לכהונה, מאי שנא בן דלא האמנת את אביו להעיד עליו, משום דקרוב הוא אצל אביו, והלא אה נמי קרוב הוא אצל אחיו, והיאך העלית על פי עדות האה?

ומתריצין: שכאן מדובר במסיח לפי תומו, כ-א שלא בא במיוחד כדי להעיד, אלא מתוך דבריו הבנו שאחיו הוא.

וכי הא מעשה שהיה, שהעלו אדם לכהונה על פי נאמנות של "מסיח לפי תומו":

מפני שקרוב הוא, לא תאמינו גם לאכול בתרומה (137)?

אמר לו רבי לרבי חייא: הטעם שאני מאמינו להאכילו בתרומה למרות שקרוב הוא, משום שבידו להאכילו בתרומה אף בלא בית דין, שהרי כהן הוא, והכל חולקים לו תרומה. ומיגו שיכול להאכילו תרומה בעצמו, יכול נמי לומר כהן הוא לעניין זה.

והטעם שאיני מאמינו להשיאו אישה, משום שקרוב הוא ופסול לעדות, ואינו נאמן במיגו כמו לגבי תרומה, משום שאין בידו להשיאו אישה בלא בית דין שיאשרו שאיננו ממזר (138).

ומברייתא זו תסתיים [תפשוט] — שרבי

מהלך הגמרא באופן שונה מרש"י, וכתב — ש"בידו להאכילו בתרומה" פירושו — על ידי שיאמר שאינו בנו, ומה שאינו נאמן ליוחסין בצירוף עם עד אחר, במיגו שיאמר שאינו בנו, היינו משום שגבי יוחסין בעינן עדות כשרה, וקרוב פסול לעדות משום גזירת מלך, ולזה לא מהני מיגו, ורק לעניין איסורים מהני מיגו כיון שאין צריך עדות כשרה.

ולשיטתו צריך עיון טובא, מה הקשה רבי חייא לרבי, דלמא דווקא גבי תרומה הכשיר רבי קרוב, משום שאין צריך עדות כשרה, וליוחסין אינו נאמן משום דבעינן עדות כשרה? וצריך עיון.

138. ואם תאמר — מדוע אינו נאמן לומר שכשר הוא ליוחסין בצירוף עם עד אחר, במיגו שהיה אומר אין זה בני?

יש לומר — שכיון שלפי דבריו כעת קרוב הוא, ופסול לעדות. לא מהני בזה מיגו.

ורק גבי תרומה מועיל המיגו, משום שאף

137. וצריך באור, הרי לכאורה יש לחלק ולומר — שדווקא גבי איסורים קרוב נאמן, משום שכל הפסולים כשרים להעיד לאיסורים, משא"כ לגבי יוחסין בעינן עדות כשרה, ולכך פסלו רבי ליוחסין?

ומבואר שאע"פ שכל הפסולים כשרים להעיד לגבי איסורים, מכל מקום קרוב פסול, משום שנחשב כבעל דבר, ובבעל דבר איכא גזירת מלך שאינו יכול להעיד, שהרי אפילו משה ואהרן שאין בהם חשש שקר, פסלתם התורה לעדות.

ומה שהוכשרו הפסולים לעדות איסורים — היינו דווקא אלו שפסולים משום חסרון נאמנות, ולא אלו הפסולים משום חשש משקר.

ולכן אם הכשיר רבי קרוב לגבי איסורים, הוא הדין שיכשירונו אף לגבי יוחסין. — קובץ הערות סימן סה'.

אך אכתי קשה — אם קרוב פסול משום גזירת מלך ולא משום חסרון נאמנות, מה יועיל בזה מיגו?

וביותר קשה — שהנה הריטב"א באר את